

רשימות חוברת צ

בס"ד.

פתח דבר

לקראת חג הפסח, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — "יומן" — מניסן (חג המצות) תרצ"ה. לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

"מערכת „אוצר החסידים"

י"ג ניסן, ה'תשנ"ז

ברוקלין, נ.י.

ניסן. רצ"ה. ורשא.

חהמ"צ.

המצות על טס של כסף. במענה על שאלתי: פעם שאלתי את אדנ"ע ואמר ש"זהו — סדור על קערה — שייך לרבי". הן צריך להתחשב עם חו"ד אחרים ולא כדיעת עצמו דידע אינש וכו' ולכן גם אני מסדר על טס.

אחרי כרפס נשאר במקרה הבצל הנשאר על המצות והסירו והניחו על השלחן.

קדוש בעמידה. במענה על שאלתי: לעולם קדשו בעמידה, אבל הנחת תש"י בישיבה, היינו: ברכה והדוק הקשר בעמידה אח"כ בישיבה. סאַלאַט וחר"יין הן למרור הן לחזרת.

אדנ"ע בסדרו הקערה: איינגעשפּאַנט דעם ואגען. והאריך במעלת הגשמי, שמרכבה שייך רק בגשמי. הנשמה היא חלק אל' ממעל ממש, גם ה"ממש" הוא רוחני. חלק דוקא. מרכבה היינו כולו.

מהרשנ"ע הי' אומר מה נשתנה ביחד עם בן השואל. — ליל א' רז"א. ליל ב' אדנ"ע. כשגדל רממנ"י: ליל א' רז"א ואדנ"ע. ליל ב' אדנ"ע ורממנ"י. ומקודם הי' אומר בלחש: טאַטע איך ועל באַ דיר פרעגען פיער קשיות. לא הי' מתרגם לז'רגון.

אין מגבי' הקערה. לוהיא שעמדה בתחלה כסה הפת ואח"כ הגבי' הכוס. השתא הכא וכו': מלפנים הי' די לומר לשנה"ב בארעא דישראל כי כשהיו בא"י הי' כדבעי, אבל עתה אין זה מספיק וכו'.

הנגון של אמירת ההגדה הוא מקובל וכך היו מנגנים גם אצל אדה"ז.

כשהי' הצ"צ בן יב' קראהו אדה"ז מן השולחן מבין המסובים — בעת הסדר — באמרו: קום הערען ווי דער רבי זאגט די הגדה. כשהי' מהרשנ"ע בן יב' קראהו הצ"צ וכו' ווי דער זיידע זאגט וכו'. כשהי' אדנ"ע בן יב' קראהו מהרשנ"ע וכו' ווי דער טאַטע זאגט די הגדה.

על שאלתי אם גם הנערים שמעו הקול: כן. אדנ"ע אמר לי, שמאז החל להבחין הרגשות נפלאים.

המאורע הב' עד"ז הוא בהכאת המקל נא דיר אהבה, נא דיר יראה — תשרי צ"א — והי' בהיות הצ"צ וכו' בני ט' שנים.

מהרשנ"ע להסדר הי' ביחד עם בניו וגם איזה מהקרובים, בחדרה של א"ז. — שבת סעד בחדרו, ורק אחד מבניו עמו. אלא שהיו נכנסין כדי שיברכו בזמון. — חפץ שכ"א יאמר ההגדה בקול.

אאדנ"ע ע"ד הלצה: בה"סדר" של אבא האָט מען געקענט האָבען אַ ציור אין "עונים באימה ואומרים ביראה".

הי' חפץ — מהרשנ"ע — שילדיו יגנבו אצלו האפיקומן. אבל הם לא הרהיבו עז. פעם האט זיך ד"ל אָטואַציט. ער האָט זי געחאָפט באַ דער האַנד. קבלה בעד זה אַ שנירעל פערל.

פעם מזג א' למהרשנ"ע את הכוס ויאמר: לקיים מה שנאמר מוזגין וכו'. ויענה מהרשנ"ע: פאַרשטייסט ניט דעם פשט. מוזגין את הכוס. כוס בגימט' הטבע. מוזגין מזיגת המדות. למע' מן הטבע בטבע, מוחין ומדות — למע' מן הטבע וטבע. וזהו המשכת המוחין במדות.

המוזג עשה תנועה שפי' מילתא זותרתא היא. וימשיך מהרשנ"ע: אומרים אשר זהו דבר קל. אבל כשאירע בפועל איז אַ 68 יאָהריגער וערט ווי א 23 יאהריגער. הלואי ויכולת עמוד.

באותה שעה הי' המוזג בן סא'־סב' — הייתי מכירו אח"כ — וכשנעשה בן סח' אירעו נסיון.

שנים אחדות האט אדנ"ע פאַרבראַכט בענין מוזגין הנ"ל. וביאר שמוחין שאינם שייכים אל המדות אינם מוחין. אלא שבשייכות זו יש ב' אופנים וע"ד משל מגענעראַל היושב סגור בחדרו ומחשבותיו נוגעים לטכסיסי מלחמה, או מגענעראַל המנצח את המלחמה.

פעם ציוני אדנ"ע ללמוד ההגדה "בית חורין" ששם מפורשים סימני ההגדה ע"ד המוסר והחקירה ואני אָפרשם ע"ד החסידות. וישנה אצלי רשימה ממש"א והגי' בפ"י זה — בע"פ — .

מהרשנ"ע הי' מחלק כרפס ומרור משלו להנשים, גם להקרובות שהיו סועדות עמם. אבל לא לאכילת מצה. לכרפס בצל רק אח"כ כשנחלשו הדורות לקחו תפוחי אדמה. אבל לא הי' שבע רצון מזה. הנשים היו סועדות באותו חדר אבל על שלחן מיוחד.

משעבדים היינו לפרעה במצרים מלך קשה ומדינה קשה.

ואלו לא הוציא וכו' ובנינו וב"ב וכו' אבותינו חב"ד בנינו וב"ב חג"ת נה"י [צ"ע "אנו"? הכותב].

מעשה בר"א וכו' מספרים מל' ספירות ובהירות. אצלם כבר הי' מאיר אלא שצריך שהתלמידים יבואו ויאמרו וכו'.

ימי חייך הימים וכו' להביא הלילות. גם הלילה מאיר אלא שמפני בהירות היום נקרא זה לילה. וכו' לימות המשיח גם עוה"ז איז אַ עוה"ב'דיקער אלא שלגבי ימיה"מ נקרא זה עוה"ז. וביאר במעלת ימיה"מ שנפה"א תקבל מנה"ב.

קונטרס ומעין מבית ה' יצא וכו' יסודו בשיחות בעת הטיול בימי הקייץ.

אחד חכם וכו' ס'אַראַ אחד דאס איז! אז ער קאן זיין אי' באַם חכם וכו'.

להחכם עונים אין מפטירין וכו' חוקה בלי טעם.

הקהה את שניו לקחת את ה"שייץ" ונשאר "רע" ובמילא בטל. מתחילה עוה"ז וכו' והקשה אדנ"ע איזה שייכות יש לנו לתרח. אלא כשם שגוף הבן תלוי באו"א כך גם תכונות נפשו נלקחים מאו"א. ולכן הי' אצל אאע"ה נטי' בנפשו לע"ז. ובזה מדויק ג"כ ל' הכיר אברהם את בוראו.

ואתן וכו' לרשת אותו שיירש הר שער את הניצוצות שבעשו ואח"כ ועלו מושיעים בה"צ לשפוט את ה"ש ליקח הניצוצין מהר שער.

חשב את הקץ וכו' את הקץ שם לחשך [מסופק קצת. הכותב]. והיא שעמדה וכו' שלא אחד בלבד וכו' וצריך לדעת שאין זה בא במקרה...

פסח זה וכו' לא הביט כק"ש על הזרוע.

מצה זו וכו' מרור זה וכו' נטילת הפרוסה או הנחת ידו על המרור וחזרת רק עד "שלא הספיק" או "שמררו".

בקייץ של התנאים שלי צוני אדנ"ע שאקרא הספר "ספורים נוראים" [של הבעש"ט, ההמנ"ע, אדה"ז, אדהאמ"צ, הצ"צ] של ר' יעקב קאדאניר (מחסידי אדהאמ"צ ואח"כ של הצ"צ. מובא ב"בית רבי") — [מונקאטש תרנ"ד ועוד] — כי על ריע"ק יש לסמוך.

בימי מהרשנ"ע אכלו מצה באחש"פ — אלא שהי' מרחים של מים, ולא פאָראָוע — וגם מהרשנ"ע בעצמו אכל.

גם בימי מהרשנ"ע הי' אז פאָרבֿריינגען וגם דא"ח.

פעם הי' מחלוקת בין הצ"צ ור"נ דובראונער. הא' אמר שבתחלה צריך להגבי' הכוס ואח"כ לומר והיא שעמדה. ור"נ אמר להיפך. — וזה נוגע בכונות ע"פ קבלה. כק"ש — וילכו לשאול את אדה"ז. הוא ענה: נשמה פרטית תחלה והיא שעמדה ואח"כ וכו'. נשמה כללית להגבי' הכוס ואח"כ וכו'. בימי נשיאות הצ"צ הזכירו ר"נ: זכור כי נשמה כללית צ"ל וכו'.

בכלל האב איך ניט געהארעוועט אין לערנען. אַמאל האב איך אגעלערנט מס' מנחות און גוט אגעלערנט. דער טאטע האט מיר פארהערט און געווען צופריעדען. דערנאך באויסט ער מיהר אַ ארט: דא האסטו געהארעוועט? ועניתי שבכלל האב איך ניט גע'. האט דער טאטע אַ קרעכץ געטאן ויאמר: ווי קען מען קענען לערנען אַז מ'הארעוועט ניט. דער קרעכץ האט מיר דורכגענומען ביז צום 12 ריפ. והחלטתי אנהייבען האר'. ליינג האט עס ניט אנגעהאלטען, באַמיר זיינען ארויס פליאַמעס אויפן שטערון, און דערנאך פלעג איך אנשטעלען דעם כח העיון ווי מ'שטעלט אָן אַ זייגער.

ניסן. תרצ"ה. ורשא.

חג המצות.

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סידר המצות על טס של כסף. במענה על שאלתי (אם ענין זה שייך לכל א') — אמר לי: פעם שאלתי על זה את אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ואמר, ש"זהו — סידור המצות על קערה (על טס, ולא על מפה) — שייך לרבי"י. וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א (בנימת התנצלות): הן צריך להתחשב עם חוות-דעת אחרים, ולא כדיעת עצמו דידע אינש וכו', ולכן גם אני מסדר על טס.

אחרי כרפס², נשאר במקרה הבצל הנשאר — על קערת המצות, והסירו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מהקערה והניחו על השלחן.

קידוש — בעמידה. במענה על שאלתי בענין זה³ — אמר: לעולם קדשו בעמידה⁴, אבל הנחת תפילין של יד — בישיבה, היינו: אמירת הברכה והידוק הקשר — בעמידה, וההמשך אח"כ — בישיבה⁵.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נוטל סאלַאט וחריין — הן למרור הן לחזרת ("חזרת שעושין כורך")⁶.

ב. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר שפעם אמר אדנ"ע בסדרו

(1) ראה גם הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' 1: "בבית הרב מסדרין המצות על מפה ולא על קערה, מלבד האדמו"ר המסדר המצות על טס של כסף" (ושם ע' 11: "ואולי רק על שולחן האדמו"ר יש לעשות כן, אבל בכ"מ צ"ל קערה כו"). ולהעיר מ"רשימות" חוברת ה ע' 18: "בשנה זו (תרצ"א) סדר ה"מצות" — לסדר — על טס של כסף".

(2) ראה גם הגש"פ הנ"ל ע' יא.

(3) כנראה בגלל שיש כמה דעות ומנהגים בזה — כפי שמציין רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' ח: "ועיין שר"ע או"ח סרע"א ס"י ונ"כ".

(4) ראה גם הגש"פ שם: "ואנו נוהגין לקדש מעומד הן בשויו"ט הן בפסח", ומציין, ש"כ"ה בפע"ח שיי"ח פי"ד ושכ"א פ"ו, ס"י האריו"ל מ"ח".

(5) ראה גם שר"ע אדה"ז או"ח סכ"ה סכ"ז.

(6) ראה בארוכה — הגש"פ הנ"ל ע' ז.

הקערה: "איינגעשפּאַנט דעם ואגען", היינו, שסידור הקערה הוא ע"ד רתימת המרכבה (שעל ידה מגיע הרוכב למחוז חפצו).

והאריך בביאור מעלת הגשמי — שמרכבה שייך רק בגשמי — כי, הנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש", היינו, שגם ה"ממש" הוא רוחני⁸, אבל היא "חלק" דוקא, ולא כולו, משא"כ מרכבה שבה נמצא הרוכב, היינו (לא רק חלק, אלא) כולו, וזוהי מעלת הגשמי שרק בו שייך ענין המרכבה (שעל ידו ניתוסף גם בהנשמה, כשם שע"י המרכבה ניתוסף בהרוכב שמגיע למחוז חפצו).

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר ש אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אומר "מה נשתנה" ביחד עם הבן השואל,

— הסדר הי' שבליל א' שאל רז"א, ובליל ב' שאל אדנ"ע. וכשגדל רמ"מ נ"י: בליל א' שאלו רז"א ואדנ"ע, ובליל ב' שאלו אדנ"ע ורמ"מ נ"י —

ומקודם הי' אדמו"ר מהר"ש אומר בלחש: "טאַטע איך ועל באַ דיר פּרעגען פיער קשיות". אבל ד' הקשיות עצמם לא הי' מתרגם לז'רגון¹⁰.

ד. ל"מגיד" — אף שכתוב בסידור "מגבי" הקערה שיש בה המצות, אין כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מגבי' הקערה¹¹.

לאמירת "והיא שעמדה" — אף שכתוב בהגדה (בשם האריז"ל) "צריך להגבי' הכוס ולכסות הפת", הנה בתחלה כסה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הפת, ואח"כ הגבי' הכוס¹².

בפיסקא "השתא הכא וכו'" אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

(7) תניא רפ"ב.

(8) להעיר גם מליקוטי פירושים שב"מ"מ הגהות והערות קצרות לסש"ב" לתניא שם (ע' לד).

(9) ראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ט סי"ג (סה"ש תרצ"ט ע' 324), תש"ד ס"ד (סה"ש תש"ד ע' 87).

(10) ולהעיר מהגש"פ הנ"ל ע' יג (לאחרי ההקדמה "טאַטע כו" ו"העתקת הקשיות באידיש): "לאחר אמירת מה נשתנה כנ"ל ע"י הקטן שבמסובים — נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר לחזור ולאמור — בלחש — מה נשתנה כו' (עם הקדמה הנ"ל) והעתקתה".

(11) ראה גם הגש"פ הנ"ל ע' יב: "בבית הרב אין מגביהין הקערה ורק מגלין מקצת המצות".

(12) בה"יומן" דחג הפסח תרצ"א ("רשימות" חוברת ה' ע' 19): "אינו מקפיד על הסדר הכתוב בסדור כו"י. — וראה בארוכה הגש"פ הנ"ל ע' כ.

מלפנים הי' די לומר "לשנה הבאה בארעא דישראל", כי, כשהיו בארץ ישראל הי' המצב כדבעי, אבל עתה אין זה מספיק וכו' (ולכן צריך להוסיף גם "בני חורין")¹³.

ה. בנוגע לכללות אמירת ההגדה אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

הניגון¹⁴ של אמירת ההגדה הוא מקובל, וכך היו מנגנים גם אצל אדמו"ר הזקן.

וסיפר: כשהי' הצמח צדק נער בן יב' שנה, קראהו אדמו"ר הזקן מן השולחן מבין המסובים — בעת הסדר — באמרו: "קום הערען ווי דער רבי — הרב המגיד — זאגט די הגדה".

כשהי' מהר"ש נ"ע בן יב', קראהו הצ"צ וכו' באמרו "קום הערען ווי דער זיידע — אדמו"ר הזקן — זאגט וכו'".

כשהי' אדנ"ע בן יב', קראהו מהר"ש נ"ע וכו' באמרו "קום הערען ווי דער טאטע — הצמח צדק — זאגט די הגדה".

— על שאלתי אם גם הנערים (הצ"צ, מהר"ש ואדנ"ע, שהיו אז נערים בני י"ב שנה) שמעו הקול של הרביים שהיו בעולם העליון, ענה לי: כן. והוסיף: אדנ"ע אמר לי, שמאז החל להבחין הרגשות נפלאים.

המאורע הב' עד"ז הוא בהכאת המקל דאדה"ז להצ"צ, הצ"צ למהר"ש, והמהר"ש לאדנ"ע, באמרם "נא דיר אהבה, נא דיר יראה" (כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בתשרי תרצ"א¹⁵). ומאורע זה הי' עוד מקודם לכן — בהיות הצ"צ וכו' (מהר"ש ואדנ"ע) בני ט' שנים¹⁶.

ו. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א המשיך לספר אודות עריכת ה"סדר" אצל זקנו אדמו"ר מהר"ש נ"ע:

13) ראה גם שיחת ליל א' דחגה"פ תש"ג ס"ד (סה"ש תש"ג ע' 54), ליל ב' סל"ב (סה"ש שם ע' 69), תש"ד ס"ג (סה"ש תש"ד ע' 86).

14) ראה גם שיחת ליל א' דחגה"פ תש"ט ס"ה (סה"מ תש"י ע' 184). לקו"ש חכ"ב ע' 179 הערה 40.

15) נדפס ב"רשימות" חוברת ד' ע' 23.

16) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 143.

לעריכת הסדר — הי' ביחד עם בניו, וגם איזה מהקרובים, בחדרה של אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע,

— שבת סעד בחדרו, ורק אחד מבניו עמו¹⁷. אלא שלגמר הסעודה היו נכנסין לחדרה של הרבנית ששם היו מסובים שאר הבנים כו', כדי שיברכו בזימון —

והי' חפץ שכל אחד מהמסובים יאמר ההגדה בקול¹⁸.

אמר אדנ"ע ע"ד הלצה: בה"סדר" של אבא (אדמו"ר מהר"ש נ"ע) האט מען געקענט האָבען אַ ציור אין "עונים באימה ואומרים ביראה".

הי' חפץ — אדמו"ר מהר"ש נ"ע — שילדיו יגנבו אצלו האפיקומן, אבל הם לא הרהיבו עוז. פעם¹⁹ האט זיך דבורה לאה (בתו הבכירה) אָטואַציט (הרהיבה עוז) לגנוב האפיקומן. ער (אדמו"ר מהר"ש) האט זי געחאָפּט באַ דער האַנד (תפסה בידה²⁰). קבלה בעד זה אַ שנירעל פּערל (מחרוזת פנינים).

ז. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אודות הסדר אצל אדמו"ר מהר"ש:

פעם²¹ מזג א' לאדמו"ר מהר"ש נ"ע את הכוס ויאמר: לקיים מה שנאמר מוזגין וכו'. ויענה לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: פּאַרשטייס ניט דעם פּשט. וביאר: "מוזגין את הכוס". כוס — בגימטריא הטבע²², שרומז על טבע המדות. ומוזגין את הכוס פירושו מזיגת טבע

(17) ראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 30.

(18) ראה גם סידור האריו"ל (להר"ש מרשקוב): "אומרים הגדה בקול רם".

(19) להעיר מהגש"פ הנ"ל ע' יא — בהמשך למ"ש ש"ש נוהגין שהתינוקות "חוטפין" את האפיקומן (ופודין אותו מהם תמורת איוו מתנה): "כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר איך שפעם "חטפה" בתו הבכירה של אדמו"ר מהר"ש האפיקומן שלו, והי' זה בקטנותה. וכנראה שהי' זה מקרה יוצא מן הכלל, ואין נוהגין בחטיפת האפיקומן בבית הרב".

(20) לכאורה אין הכוונה שלא היתה דעתו נוחה מזה, כי אם, שתפסה בעת מעשה (ולא באופן שהעלים עין), כך, שלא הניחה לילך עם האפיקומן (מצד הזהירות כו'), אלא הבטיח לה מתנה תמורת האפיקומן שהחזירתו מיד.

(21) להעיר מהגש"פ הנ"ל ע' ח: "מנהג בית הרב .. אין מדקדקין שימוזג אחר". — ואולי מטעם זה מדייק "פעם כו'".

(22) ראה גם זח"ג רמה, סע"א: "כוס בגימטריא אלקים". ו"אלקים" בגימטריא "הטבע" (פרדס שער יב (שער התיבות) פ"ב. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' צג הערה 76). — וראה גם שיחת ליל א' דחגה"פ תש"ד ס"ט (סה"ש תש"ד ע' 80) — לענין הגבהת הכוס לאמירת "והיא שעמדה".

המדות, שיהיו כדבעי, ע"י המשכת למעלה מן הטבע בטבע, שזהו החילוק שבין מוחין ומדות — למעלה מן הטבע וטבע, ונמצא, שמזיגת הכוס זהו המשכת המוחין במדות.

המוזג הנ"ל עשה תנועה שפירושה שמילתא זוטרתא היא. וימשיך אדמו"ר מהר"ש נ"ע: אומרים אשר זהו דבר קל. אבל כשאירע בפועל, איז א' 68 יאָהריגער וערט ווי א 23 יאהריגער, היינו, שגם בגיל ס"ח יכול להיות התגברות תוקף טבע המדות כמו אצל בן כ"ג. וסיים כ"ק אדמו"ר מהר"ש באמרו להמוזג: הלואי ויכולת עמוד.

באותה שעה הי' המוזג בן סא"סב' — (כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:) הייתי מכירו אח"כ — וכשנעשה בן סח' אירעו נסיון.

במשך שנים אחדות לאח"ז האט אדנ"ע פאַרבראַכט (התוועד) בביאור ענין "מוזגין" הנ"ל. וביאר, שמוחין בפ"ע שאינם שייכים אל המדות שיוכלו לפעול מזיגת טבע המדות, אינם מוחין. אלא, שבשייכות זו (שייכות המוחין אל המדות) יש ב' אופנים, וע"ד משל מגענעראַל (מפקד הצבא) היושב סגור בחדרו ומחשבותיו נוגעים לטכסיסי מלחמה, או מגענעראַל המנצח את המלחמה. ודוגמתו בנמשל, שהשייכות דהמוחין אל המדות היא בהמחשבה וההתבוננות בנוגע להפעולה בהמדות, או יתירה מזה, שהשייכות היא בהפעולה בהמדות בפועל ממש (הנצחון שבהעמידה בנסיון כו').

ח. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

פעם ציוני אדנ"ע ללמוד ההגדה עם פירוש האלשיך שנקראת "הגדת בית חורין"²³, ששם מפורשים סימני ההגדה ע"ד המוסר והחקירה, ואני אפרשם ע"ד החסידות.

וישנה אצלי רשימה ממה שאמר והגי' אדנ"ע בפירוש זה — בעל פה.

ט. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ע"ד ה"סדר" אצל אדמו"ר מהר"ש:

אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' מחלק כרפס ומרור משלו להנשים, גם להקרובות שהיו סועדות עמם, אבל לא לאכילת מצה.

לכרפס — היו לוקחים בצל, ורק אח"כ כשנחלשו הדורות, לקחו תפוחי אדמה, אבל אדמו"ר מהר"ש לא הי' שבע רצון מזה. הנשים — היו סועדות באותו חדר, אבל על שלחן מיוחד.

י. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ביאר כמה פסקאות בהגדה, כדלהלן:

(א) "משועבדים היינו לפרעה במצרים": הדיוק "לפרעה במצרים" הוא — שהשעבוד הי' אצל מלך קשה (פרעה), וגם במדינה קשה (מצרים)²⁴.

(ב) "ואלו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו וכו'"²⁵: אבותינו — קאי על חב"ד, בנינו ובני בנינו — קאי על חג"ת ונה"י, כי, חב"ד הם כמו אב ואם שמולידים המדות חג"ת שהם הבנים, ושאר המדות הם תולדות חג"ת²⁶, וזהו שנה"י נקראים בני בנים, הבנים של חג"ת [עפ"ז צ"ע הפירוש ד"אנו" ? — הכותב].

(ג) "מעשה ברבי אליעזר וכו' והיו מספרים ביציאת מצרים וכו' עד שבאו תלמידיהם ואמרו וכו'": מספרים — מלשון ספירות ובהירות²⁷. וזהו ש"היו מספרים" — שאצלם כבר הי' מאיר, אלא שצריך שהתלמידים יבואו ויאמרו וכו'²⁸.

(ד) "ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא הלילות כו' ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח":

"ימי חייך הימים וכו' להביא הלילות" — היינו, שהלילות נכללים בה"ימים", גם הלילה מאיר, אלא, שמפני בהירות היום נקרא זה לילה.

ועי"ז נעשה "העולם הזה וכו' להביא לימות המשיח" — שגם עוה"ז איז אַ עוה"ב'דיקער (כמו ימות המשיח, "עולם הבא"), אלא, שלגבי ימות המשיח נקרא זה עוה"ז.

וביאר במעלת ימות המשיח — שבאים ע"י העבודה בעוה"ז

(24) ראה גם הגש"פ הנ"ל ע' יד: "לפרעה — מלך קשה — במצרים — שלא הי' עבד יכול לברוח משם (יל"ש רמז רסט)".

(25) ראה גם "רשימות" חוברת לח ע' 11-6. וש"נ.

(26) ראה תניא פ"ג. ובכ"מ.

(27) ראה זח"ב קלו, ב. פרדס ש"ח פ"ב.

(28) ראה גם "רשימות" הנ"ל ע' 12-6. וש"נ.

בבירור וזיכוכ נפש הבהמית (שזהו תוכן הענין שגם הלילה מאיר), שעי"ז באים לעילוי גדול ביותר, שזהו שנפש האלקית תקבל לעתיד לבוא מנפש הבהמית²⁹.

בהמשך לזה דיבר אודות קונטרס "ומעין מבית ה' יצא וכו'", שבו נתבאר בארוכה הענין דבירור והפיכת נפש הבהמית, ואמר, שיסודו של קונטרס זה הוא בשיחות של אדנ"ע בעת הטיול עמו בימי הקייץ³⁰.

ה) בפסקא "אחד חכם וכו'" — אמר: ס'אַראַ אחד דאס איז! אז ער קאן זיין אי באַם חכם וכו' (איזה "אחד" הוא זה! שביכלתו לשכון הן אצל החכם והן אצל כו').

להחכם, שענינו שכל וטעם — עונים "אין מפטירין וכו'", שזהו"ע של חוקה בלי טעם³¹.

מ"ש בנוגע להרשע "הקחה את שניו" — פירושו לקחת מה"רשע" את ה"שי"ן" ("שניו", השי"ן שלו)³², ואז נשאר "רע", שאין לו קיום מצד עצמו³³, ובמילא בטל.

ו) "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וכו'":

והקשה אדנ"ע: איזה שייכות יש לנו לתרח שעבד עבודה זרה, שבגלל זה אומרים אנו ש"עובדי עבודה זרה היו אבותינו". אלא, כשם שגוף הבן תלוי באביו ואמו, כך גם תכונות נפשו נלקחים מאביו ואמו. ולכן ה' אצל אברהם אבינו ע"ה נטי' בנפשו לעבודה זרה.

ובזה מדויק ג"כ לשון חז"ל³⁴ "הכיר אברהם את בוראו" — כיון שמצד תרח אביו היתה נטי' בנפשו להיפך כו'.

(29) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' צו ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. סה"ש תורת שלום ע' 127 ואילך.

(30) ראה ברשימת היומן דכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שנדפסה ב"מבוא" לקונטרס ומעין ע' 56-57.

(31) ראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ט ס"ג (סה"ש תרצ"ט ע' 323). ליל א' דחגה"פ תש"ב ס"ט (סה"ש תש"ב ע' 88). — ולהעיר גם משיחת ליל ב' דחגה"פ תשכ"א (לקו"ש ח"ג ע' 961 ואילך).

(32) ראה לקו"ד ח"ג תקכה, רע"א: "רש"ע שהרע יש לו חיות וקיום מהשי"ן, כנודע". ובהערת רבינו שם מציין ל"סידור האריו"ל בהגדה פסקא הקחה את שיניו. קהלת יעקב מע' רשע. ועייג"כ זח"א נו, א". וראה גם אגרות-קודש אדמו"ר מהורי"צ ח"ג ע' תכ: "רש"ע הוא ר"ע ש', דהשי"ן שהוא אות אמת, נותן כח בהרע ומזה הוא קיומו של הר"ע כו'". ובשיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ט ס"ח (סה"ש תרצ"ט ס"ע 323), שהוא "ניצוץ הטוב" שבו.

(33) אגרות-קודש שם.

(34) נדרים לב, סע"א.

וזוהו "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" — כיון שתכונת נפשו של תרח שנוטה לע"ז היתה גם אצל אברהם אבינו.

(ז) "ואתן וכו' לרשת אותו": הפירוש ד"ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו" הוא (לא שעשו ירש את הר שעיר, אלא אדרכה) שיירש "הר שעיר" את הניצוצות קדושה שבעשו, ועי"ז יוכל להיות אח"כ "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"³⁵, שהוא הר שעיר — ליקח הניצוצין מהר שעיר³⁶.

(ח) "חשב את הקץ וכו'" — את ה"קץ שם לחשך"³⁷ [מסופק קצת. הכותב].

(ט) "והיא שעמדה וכו' שלא אחד בלבד וכו'" — וצריך לדעת שאין זה בא במקרה...

יא. ועוד ממנהגי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בה"סדר": באמירת "פסח זה וכו'" — לא הביט כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א על הזרוע (אף שהיא זכר לקרבן פסח)³⁸.

באמירת "מצה זו וכו' מרור זה וכו'", שאז "נוטל הפרוסה" ומניח ידו על המרור והחזרת³⁹ — נטילת הפרוסה או הנחת ידו על המרור וחזרת אינה במשך אמירת כל הפיסקא, אלא רק עד "שלא הספיק" או "שמררו"⁴⁰.

*

יב. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

בקיין של התנאים שלי (בשנת תרנ"ו), צוני אדנ"ע שאקרא הספר "ספורים נוראים" [של הבעש"ט, הרב המגיד נ"ע, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצמח צדק] של ר' יעקב קאדאניר (מחסידי אדהאמ"צ ואח"כ של הצ"צ. מובא ב"בית רבי"⁴¹) — [נדפס

(35) עובדי' בסופו.

(36) ראה גם "רשימות" הנ"ל ע' 7-13.

(37) איוב כח, ג.

(38) אולי גם זה בגלל ההרחקה ושליטת הדמיון לקרבן פסח (ראה בהגש"פ הנ"ל ע' ו).

(39) ראה הגש"פ הנ"ל ע' ל': "מנהג בית הרב לאחוז המצות, השני" והשלישית (ע"י המפה

שעליהם) ולהניח ידיו על המרור כו".

(40) ושם: "עד על שום השני".

(41) ח"ב פ"ח (קז, א).

במונקאטש תרנ"ד, ועוד] — באמרו כי על ר' יעקב קאדאניר יש לסמוך שהסיפורים הם בדיוק כו'.

*

יג. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מעניני חג הפסח: בימי אדמו"ר מהר"ש נ"ע אכלו מצה ("מצה" סתם, ולא "שמורה") באחרון של פסח — אלא שהי' מריחים של מים, ולא מריחים של פֶּאָרָאָע (קיסור)⁴² — וגם אדמו"ר מהר"ש נ"ע בעצמו אכל.

גם⁴³ בימי אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אז (באחרון של פסח) פֶּאָרבריינגען, וגם אמירת דא"ח.

יד. פעם הי' מחלוקת בין הצמח צדק ור' נחמי' דובראונער. הא' אמר שבתחלה צריך להגבי' הכוס ואח"כ לומר "והיא שעמדה". ור' נחמי' אמר להיפך.

— וזה נוגע בכונות ע"פ קבלה⁴⁴. דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א —

וילכו לשאול את אדמו"ר הזקן.

הוא ענה: נשמה פרטית — תחלה "והיא שעמדה" ואח"כ וכו'. נשמה כללית — תחילה להגבי' הכוס ואח"כ וכו'.

בימי נשיאות הצמח צדק — הזכירו ר' נחמי' (להצ"צ) מאורע זה, באמרו: זכור כי אצל נשמה כללית צריך להיות תחילה הגבהת הכוס וכו'.

טו. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר בשם אדמו"ר מהר"ש⁴⁵: בכלל האב איך ניט געהארעוועט אין לערנען (לא הייתי מתייגע

(42) ראה גם שיחות אחש"פ (סה"ש תרצ"ו ע' 135; תרצ"ז ע' 236; קייץ ה'ש"ת ע' 71; תש"ב ע' 105) — שבמשך השנים, כשהתחילו לטחון את הקמח של ה"מצה" בריחים של ברזל, התחילו לדקדק ולאכול "שמורה" גם באחרון של פסח.

(43) ראה גם שיחת ליל אחש"פ תרצ"ז ס"ב (סה"ש תרצ"ז ע' 236) — במענה לשאלה אם התוועדות זו התחילה רק משיבת תורת.

(44) להעיר גם ממ"ש רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' כ', שכל ענין הגבהת הכוס לאמירת "והיא שעמדה" אינו אלא ע"ד הקבלה.

(45) כ"ה (אודות אדמו"ר מהר"ש) בשיחות ש"פ האזינו י"ג תשרי, וחג הפורים תשי"ב (תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 26. ח"ה ע' 49).

בלימוד)⁴⁶. אַמאל האב איך אגעלערנט מס' מנחות און גוט אגעלערנט (פעם למדתי מס' מנחות, ולמדתי' היטב). דער טאטע האט מיר פארהערט און געוען צופריעדען (אבי — הצ"צ — בחן אותי, והי' מרוצה). דערנאך באויסט ער מיהר אַ ארט (אח"כ הראני מקום מסויים במסכת) ושאלני: דא האסטו געהארעוועט (במקום זה יגעת)? ועניתי, שבכלל האב איך ניט געהארעוועט. האט דער טאטע אַ קרעכץ געטאן (אבי נאנח), ויאמר: ווי קען מען קענען לערנען אַז מ'הארעוועט ניט (איך אפשר ללמוד כאשר לא מתייגעים).

דער קרעכץ האט מיר דורכגענומען ביז צום 12 ריפ (אנחה זו חדרה לתוכי, "עד הצלע ה-12"...). והחלטתי אנהייבען הארעווען (להתחיל להתייגע).

אבל, ליינג האט עס ניט אנגעהאלטען (הלימוד מתוך יגיעה לא החזיק מעמד זמן ארוך), כי, באַמיר זיינען ארויס פליאַמעס אויפן שטערון (על מצחי הופיעו כתמי דם) מעוצם היגיעה,

און דערנאך פלעג איך אנשטעלען דעם כח העיון ווי מ'שטעלט אַן אַ זייגער (ואח"כ הייתי מכוין את כח העיון כמו שמכוונים שעון).

(46) היינו, שלא הוצרך להתייגע, כיון שהצליח בלימודו גם ללא יגיעה (שיחות הנ"ל).